

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Кафедра фінансів і кредиту

Рудюк Андрій Миколайович

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

АВТОРЕФЕРАТ

дипломної роботи на здобуття
ступеня вищої освіти магістр
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньо-професійною програмою «Фінанси і кредит з
поглибленим вивченням іноземної мови»

Науковий керівник:
канд. екон. наук, доц. Черненко К.П.

Рецензент:
канд. екон. наук, доц. Міцкевич Н.В.

Миколаїв 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасні пенсійні системи є багаторівневими, що забезпечують фінансування пенсій з різних джерел. Не виключенням є пенсійна система України, яка відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» складається з трьох рівнів, а саме: державний розподільчий компонент, державний накопичувальний компонент та недержавне пенсійне забезпечення (далі – НПЗ). Однак фактично, в Україні продовжує домінувати солідарна пенсійна система, що заснована на принципі солідарності поколінь, оскільки, другий рівень досі не запроваджено, а рівень охоплення населення НПЗ залишається низьким. Разом із тим, солідарна пенсійна система суттєво залежить від співвідношення кількості тих хто сплачує внески до тих, хто отримує пенсію. Для зменшення залежності пенсійної системи від зазначеного показника необхідно запроваджувати накопичувальні принципи фінансування. На сьогодні в Україні функціонує єдиний рівень заснований на накопичувальному принципі фінансування – 3 рівень пенсійної системи, тобто НПЗ.

Ключовими учасниками НПЗ є недержавні пенсійні фонди (далі –НПФ), які являють собою організації, створені з метою збору пенсійних внесків, інвестування коштів і виплати додаткових пенсій. З НПФ можуть укласти договір про недержавне пенсійне забезпеченні як фізичні, так і юридичні особи. Втім на даний момент рівень охоплення населення НПЗ залишається низьким що пов'язано, в першу чергу, з низьким рівнем доходів населення, недовірою до установ фінансово-кредитної сфери та недостатнім рівнем розвитку фондового ринку, що зменшує можливості ефективної інвестиційної діяльності.

Питання розвитку пенсійної системи України є предметом активних наукових дискусій. Дослідженню перспектив розвитку пенсійної системи України, впливу фінансових та демографічних факторів на пенсійні системи присвячені роботи І.Ф. Гнибіденка, Е.М. Лібанової, Л.Г. Ткаченко та ін. Зокрема, І.С. Гайдук дослідив сучасний стан розвитку пенсійної системи в

Україні, а також здійснив аналіз динаміки розвитку НПФ. Умови забезпечення системного характеру розвитку НПЗ в Україні присутні в дослідженні Н.В. Гаврилової. Натомість Н.М. Сташкевич в своїй праці звертається до необхідності реформування пенсійної системи України. Беручи до уваги досвід зарубіжних країн. І.З. Шах та М.Я. Яструбський, акцентують увагу на зміні економічних та демографічних показників в Україні, що в свою чергу викликає необхідність реформування пенсійної системи у відповідності до сучасних умов. Дана проблематика також присутня в працях зарубіжних вчених, зокрема, В. Тапія здійснила аналіз пенсійних систем в різних країнах світу та виділила спільні закономірності, які сприяють розвитку НПЗ в цих країнах. Л. Бовенберг та К. ван Ейвік дослідили питання державного нагляду та контролю діяльності НПФ. Вагомий внесок належить праці Б. Кейсіса, який дослідив вплив демографічних показників на розвиток НПЗ в різних країнах світу. Натомість Дж. Террі виділив причини, які стримують розвиток НПЗ в країнах Центральної та Східної Європи.

Разом із тим, залишається актуальним обґрунтування теоретичного підходу, який би дозволив оцінити вплив фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток недержавного пенсійного забезпечення та став основою для формування рекомендацій щодо подальшого розвитку НПЗ в Україні.

Гіпотезою даного дослідження є те, що існують специфічні фактори, які пов'язані з особливостями функціонування накопичувального принципу фінансування пенсій, врахування яких дозволить підвищити ефективність розвитку НПЗ, а отже, сприятиме подальшій диверсифікації фінансування пенсійної системи України.

Мета роботи полягає в дослідженні впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток недержавного пенсійного забезпечення та формуванні рекомендацій щодо його подальшого поширення в Україні.

Для досягнення мети автор сформулював такі **завдання**:

- дослідити теоретичні основи сутності та змісту недержавного пенсійного забезпечення та систематизувати фактори, які впливають на його розвиток;
- здійснити аналіз теоретичних підходів до оцінювання розвитку недержавного пенсійного забезпечення;
- обґрунтувати науково-методичний підхід до оцінювання впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ;
- оцінити вплив фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ в Україні;
- здійснити аналіз сучасного стану розвитку НПЗ в Україні;
- обґрунтувати пріоритетні напрями удосконалення розвитку НПЗ в Україні з урахуванням впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів.

Об’єктом дослідження виступає вплив фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

Предметом дослідження виступає комплекс теоретичних та прикладних аспектів оцінювання впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

Методи дослідження. Під час здійснення даного дослідження було використано методи інтегрального оцінювання, експертних оцінок та факторного аналізу. Також автор спирався на велике коло загальнонаукових методів, серед яких слід виділити такі методи: контент-аналізу, групування, стандартизації та порівняння. Зокрема, метод контент-аналізу був використаний за для визначення факторів, які впливають на розвиток НПЗ, за допомогою методу групування було структуровано виявлені фактори на групи. Метод стандартизації використовувався для перетворення отриманих висхідних значень показників в безрозмірні величини. За допомогою методу порівняння

було досліджено динаміку в зміні значень інтегральних показників в період з 2013-2017 рр. На етапі інтерпретації отриманих результатів, було використано методи порівняльного та факторного аналізу.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у поглибленні теоретичних основ дослідження впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ в Україні та розробці рекомендацій щодо удосконалення розвитку НПЗ в Україні з урахуванням впливу зазначених груп факторів. Основні результати, що відображають наукову новизну полягають у такому:

удосконалено:

– теоретичний підхід до оцінювання впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ в Україні;

дістали подальшого розвитку:

– класифікація факторів впливу на розвиток недержавного пенсійного забезпечення, яка передбачає виокремлення таких груп факторів: фінансово-економічні, соціальні та інституційні;

– оцінювання впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ в Україні на основі запропонованого теоретичного підходу;

– напрями удосконалення розвитку НПЗ в Україні з урахуванням впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів.

Інформаційна база дослідження включає законодавчі та нормативні акти з питань пенсійного забезпечення в Україні, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Міжнародного валютного фонду, Першої фондової торгової системи, Національної комісії, що здійснює фінансове регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Міністерства фінансів України, а також наукові публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, результати власних досліджень (результати опитування респондентів).

Для досягнення поставлених завдань дослідження у першому розділі наводиться огляд літератури щодо сутності та змісту недержавного пенсійного

забезпечення. Систематизовано основні фактори які впливають на розвиток НПЗ. Це створює основу для подальших досліджень в наступному розділі.

Другий розділ присвячений методології дослідження впливу факторів на розвиток недержавного пенсійного забезпечення. Аналіз теоретичних підходів до оцінювання розвитку недержавного пенсійного забезпечення став основою для обґрунтування науково-методичного підходу до оцінювання впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ.

Третій розділ – емпіричний аналіз розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Здійснено оцінку впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ в Україні.

У четвертому розділі узагальнено результати оцінювання впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ в Україні. Розроблено систему рекомендацій щодо удосконалення розвитку НПЗ в Україні з урахуванням впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів.

Обсяг і структура дипломної роботи магістра. Загальний обсяг роботи становить 75 сторінок. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (65 найменувань українською, російською та англійською мовами) та додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, його методи та інформаційну базу, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У **першому розділі «Теоретичні засади сутності та змісту недержавного пенсійного забезпечення»** наведено результати аналізу стану наукової розробки та джерельної бази з досліджуваної проблематики. Зокрема здійснено аналіз Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», в якому регламентовано основи діяльності системи НПЗ в Україні а також основні фінансові посередники, які можуть надавати послуги НПЗ. НПФ є неприбутковими фінансовими посередниками, в той час як інші мають на меті отримання прибутку. Саме тому НПФ відіграють ключову роль в системі НПЗ. Згідно із Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення», НПФ поділяються на відкриті, професійні та корпоративні, залежно від складу їх засновників.

На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури систематизовано й узагальнено основні фактори які впливають на розвиток НПЗ, а саме фінансово-економічні, соціальні та інституційні (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація факторів, які впливають на розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення

Групи факторів	Фактори	Показники
Фінансово-економічні	Ситуація на ринку праці	Рівень економічної активності населення
		Рівень безробіття
		Рівень середньої заробітної плати

Фінансово-економічні	Макроекономічна ситуація	Ступінь диференціації громадян за доходами
		Рівень інфляції (індекс споживчих цін)
		Індекс Першої фондової торгової системи
		Темпи економічного зростання
Соціальні	Демографічна ситуація	Частка працездатного населення у загальній структурі населення
		Міграційний приріст населення
		Природний приріст населення
Інституційні	Розвиток ринку фінансових послуг у сегменті НПФ	Кількість активів недержавних пенсійних фондів
		Рівень приросту активів недержавних пенсійних фондів
		Кількість недержавних пенсійних фондів
		Кількість учасників у програмах НПФ
		Кількість укладених пенсійних контрактів
		Сума інвестиційного доходу

Джерело: розроблено автором.

Показники, які характеризують вплив зазначених факторів стануть основою при розрахунку інтегрального показника впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ.

У другому розділі «Методологія дослідження» проаналізовано різні методики оцінювання ефективності пенсійних систем, зокрема такі як: Індекс стійкості пенсійних систем, який розраховує Міжнародна страхова група

Allianz на основі трьох груп показників: демографічних; показників, які характеризують державні фінанси та параметри пенсійних систем, а також Глобальний пенсійний індекс Мельбурн Мерсер в якому беруться до уваги понад 40 показників для визначення адекватності, стійкості та цілісності пенсійної системи тої чи іншої країни. Можна констатувати, що переважна більшість досліджень стосується оцінювання пенсійних систем вцілому, проте практично відсутні дослідження пов'язані з визначенням впливу факторів на розвиток недержавного пенсійного забезпечення. Аналіз літератури з проблематики інтегрального оцінювання дозволив сформулювати схему побудови інтегрального показника впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ (рис. 1).

Рис. 1. Етапи оцінювання факторів, які впливають на розвиток недержавного пенсійного забезпечення

У роботі було використано велике коло наукових методів, серед яких слід виділити такі методи: контент-аналізу, групування, стандартизації та порівняння. Зокрема, метод контент-аналізу був використаний за для виявлення факторів, які впливають на розвиток недержавного пенсійного забезпечення, за допомогою методу групування, автором було структуровано виявлені фактори на три групи. Метод стандартизації використовувався за для перетворення отриманих висхідних значень показників в безрозмірні величини. За допомогою методу експертних оцінок визначено вагомість впливу кожного фактора (табл. 2).

Таблиця 2

Вагомість впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ

Показник	Вагомість показника
Кількість учасників в програмах НПФ	0,0677
Рівень економічної-активності населення	0,0674
Рівень безробіття	0,0660
Кількість НПФ	0,0650
Кількість активів НПФ	0,0639
Темпи економічного зростання	0,0636
Рівень приросту активів НПФ	0,0633
Рівень доходу населення	0,0629
Ступінь диференціації громадян за доходами	0,0584
Частка працездатного населення	0,0581
Сума інвестиційного доходу	0,0577
Кількість укладених пенсійних контрактів	0,0574
Рівень розвитку фондового ринку (Індекс ПФТС)	0,0570
Рівень інфляції	0,0567

Міграційний приріст	0,0563
Природний приріст населення	0,0560
Загалом	1

Джерело: розроблено автором.

Для оцінки впливовості показників було використано бальний метод. Автор також охарактеризував недоліки даного методу, зокрема було виділено відносну суб'єктивність у використанні методу експертних оцінок. Для того щоб мінімізувати даний недолік, було опитано респондентів, які представляють різні сфери економічної діяльності: науковці-економісти та працівники фінансово-кредитних закладів. Розраховано, що при похибці 8%, мінімальна кількість респондентів має становити 24 особи.

За допомогою методу експертних оцінок було визначено, що найвагоміші фактори хаарктеризуються такими показниками: кількість учасників в програмах НПФ, кількість працездатного населення та рівень безробіття. Натомість найменш вагомими є фактори міграційного та природнього приросту населення. Слід зазначити, що різниця в коефіцієнтах між найменш вагомими та найбільш вагомими факторами є мінімальною, це свідчить про високу впливовість всіх обраних факторів на розвиток НПЗ в Україні.

Для визначення міри узгодженості думок експертів було використано формулу розрахунку коефіцієнту конкордації. Значення розрахованого коефіцієнту свідчить, що думки експертів є узгодженими.

Таким чином, обґрунтована формула для оцінювання впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ (1):

$$G = (0,0674 \times Y_1) + (0,0660 \times Y_2) + (0,0629 \times Y_3) + (0,0584 \times Y_4) + (0,0567 \times Y_5) + (0,0570 \times Y_6) + (0,0636 \times Y_7) + (0,0581 \times Y_8) + (0,0563 \times Y_9) + (0,0560 \times Y_{10}) + (0,0639 \times Y_{11}) + (0,0633 \times Y_{12}) + (0,0650 \times Y_{13}) + (0,0677 \times Y_{14}) + (0,0574 \times Y_{15}) + (0,0577 \times Y_{16}) \quad (1),$$

Де G – інтегральний показник впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ;

Y_i – індекс факторного показника.

Інтегральний показник впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ знаходиться в межах від 0 до 1. Наступний етап дослідження – визначення кількості інтервалів, на які слід поділити сукупність значень діапазону. Для цього автор звернувся до формули Фрідмана-Діаконіса. Виходячи з даних розрахунків, сукупність доречно поділити на 3 групи, які б характеризували ступінь впливу факторів на розвиток НПЗ в Україні: високий, середній та низький ступінь. При цьому «високий ступінь» вказує на те що в країні існують сприятливі умови для розвитку НПЗ, фінансово-економічні, соціальні та інституційні фактори сприяють розвитку даного виду пенсійного забезпечення.

До переваг обгрунтованого теоретичного підходу слід віднести можливість аналізу впливу як окремих факторів, так і здійснення інтегрального оцінювання впливу факторів, що аналізуються на розвиток недержавного пенсійного забезпечення.

У третьому розділі «Емпіричний аналіз розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні» було визначено висхідні дані, які характеризують вплив фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ в Україні. При отриманні висхідних даних, було використано виключно надійні статистичні джерела, які містять інформацію про значення показників за період 2004-2017 рр., а саме: Державна служба статистики України, офіційний сайт Міжнародного валютного фонду, офіційний сайт Першої фондової торгової системи, офіційних сайт Національної комісії, що здійснює фінансове регулювання у сфері ринків фінансових послуг та офіційний сайт Міністерства фінансів України. Було досліджено мінімальне та максимальне значення показників за досліджуваний період. Отримані значення було стандартизовано у безрозмірні величини (табл. 3).

Стандартизовані величини показників, які характеризують вплив фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток недержавного пенсійного забезпечення, 2017 р.

Показник	Індекс	Значення
Рівень економічної активності населення	Y_1	0,27
Рівень безробіття	Y_2	0
Середня заробітна плата	Y_3	0,64
Ступінь диференціації громадян за доходами	Y_4	0,57
Рівень інфляції	Y_5	0,67
Індекс ПФТС	Y_6	0,42
Темпи економічного зростання	Y_7	0,69
Частка працездатного населення у загальній структурі населення	Y_8	0
Міграційний приріст	Y_9	0,28
Природний приріст населення	Y_{10}	0,35
Вартість активів недержавних пенсійних фондів	Y_{11}	0,99
Рівень приросту активів недержавних пенсійних фондів	Y_{12}	0,16
Кількість недержавних пенсійних фондів	Y_{13}	0,17
Кількість учасників в програмах НПФ	Y_{14}	1
Кількість укладених пенсійних контрактів	Y_{15}	0,51
Сума інвестиційного доходу	Y_{16}	1

Джерело: розраховано автором.

На основі значень з табл. 3 було розраховано інтегральний показник впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ в Україні, який у 2017 р. становить 0.49. Також було здійснено порівняльний аналіз впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ в 2013-2017 рр. Відповідні значення інтегральних показників наведено на рис. 2.

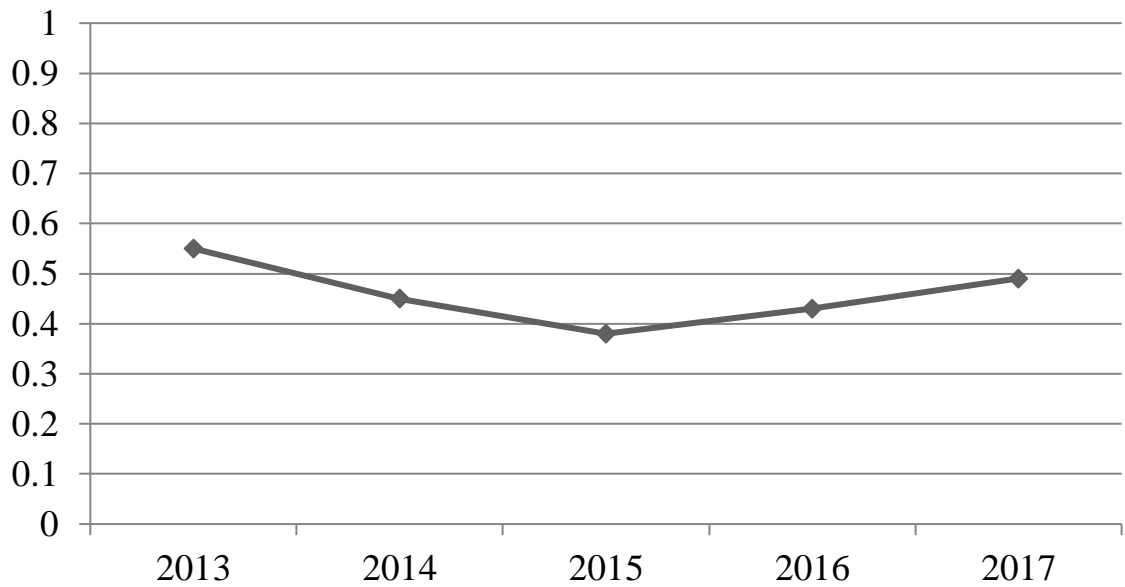

Рис. 2. Динаміка інтегрального показника впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ в Україні, 2013-2017 рр.

У результаті порівняння, було виявлено, що найбільше значення інтегрального показника було зафіксовано в 2013 р. – 0,55, натомість найменше значення даний показник мав в 2015 р. – 0,38. Було зроблено висновки, що протягом останніх п'яти років, фінансово-економічні, соціальні та інституційні фактори дещо стримують розвиток системи НПЗ.

У четвертому розділі «Результати дослідження та рекомендації щодо вдосконалення розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні» здійснено інтерпретацію результатів емпіричного аналізу, на основі отриманого результату, було проведено аналіз показників, які характеризують вплив фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ. Було виявлено, що станом на сьогоднішній день, найбільший позитивний вплив на розвиток НПЗ мають фактори, які характеризуються такими показниками: загальна вартість активів НПФ, кількість учасників в програмах НПЗ та сума інвестиційного доходу. Однак, це пов'язано з поступовим

розвитком недержавного пенсійного забезпечення протягом аналізованого періоду, тож зростає значення показників, які його характеризують. При цьому задля поліпшення розвитку даного виду пенсійного забезпечення слід звернути увагу на низку показників які стримують його розвиток, а саме: рівень економічної активності населення та рівень безробіття, частка працездатного населення у загальній структурі населення, рівень приросту активів НПФ та кількість даних фондів. На основі цього було складено систему рекомендацій щодо поліпшення впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів. Таким чином, за для поліпшення показника приросту пенсійних активів необхідно спростити процедуру інвестування коштів НПФ у цінні папери іноземних емітентів. Сьогодні існує обмеженість надійних фінансових інструментів на вітчизняному фінансовому ринку, саме тому альтернативним напрямом інвестування пенсійних активів є цінні папери іноземних емітентів. Згідно з Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення», НПФ мають право інвестувати в цінні папери іноземних емітентів не більш ніж 20% від загальної вартості пенсійних активів. Проте, інвестування коштів у цінні папери нерезидентів є валютними операціями, які належать обов'язковому ліцензуванню. Також дані цінні папери мають особливості в питанні обслуговування обігу та обліку операцій з ними, а також обліку прав власності резидентів на цінні папери нерезидентів. За для спрощення процедури інвестування коштів в дані цінні папери слід законодавчо дозволити здійснювати ці операції без отримання додаткових ліцензій та реєстрації здійснення таких операцій.

Натомість, диференціація варіантів інвестиційних стратегій в межах одного фонду дозволить уникнути таке явище, як «інвестиційна пастка», яка являє собою ризик зниження вартості пенсійних активів. Таким чином, кошти учасника НПФ повинні перетікати від «зростаючого» (до досягнення учасником 35 років) до «збалансованого» (від 35 до 50 років) та до «консервативного» (від 50 до 60 років) портфелів. Дана диференціація дозволить коригувати інвестиційну стратегію НПФ в межах одного фонду.

Сьогодні в українському законодавстві дозволяється додаткове інвестування в цінні папери засновників корпоративного пенсійного фонду до 5% від загальної вартості пенсійних активів, також передбачається інвестування у розмірі до 10% протягом перших 5 років з початку заснування фонду. Важливим кроком для посилення мотивації роботодавців вкладати гроші до НПФ, є застосування даної норми не лише для корпоративних пенсійних фондів, а й до інших видів НПФ (відкритих та професійних), додатковим стимулом також буде збільшення ліміту на інвестування активів.

Що стосується сприяння розвитку корпоративних пенсійних програм, варто зазначити, що сьогодні єдиним стимулом для підприємств, які вкладають кошти до НПФ є право вносити до складу витрат звітного періоду внески, які були сплачені на користь працівника, при цьому, дані внески не повинні перевищувати 25% від заробітної плати. Саме тому, за для збільшення стимулювання розвитку корпоративних пенсійних програм доцільним буде надання підприємствам додаткових пільг, а саме можливості доступу до кредитування за пільговими ставками у державних банках. Такі переваги можуть надаватися тим підприємствам, в яких обсяги сплачених пенсійних внесків перевищують рівень, який може змінюватися в залежності від розміру підприємства та галузевої приналежності. Також важливо розширювати географію поширення НПФ, абсолютна більшість яких, знаходиться в м. Києві.

Важливим напрямом подальшого розвитку НПЗ є сприяння збільшенню рівня довіри учасників до програм НПФ. Однією з основних проблем в даному контексті є відсутність умов для стимулювання населення до накопичення недержавної пенсії. Зокрема, для учасників НПФ оподаткування пенсій, які встановлені на визначений строк становить 60% від їх суми, а якщо учасник НПФ отримує одноразову пенсійну виплату, то база оподаткування становить всі 100%. Наявний податковий режим не буде сприяти розвитку НПФ серед населення, адже, оподаткування всієї суми пенсійної виплати, яка часто здійснюється внаслідок недостатнього обсягу пенсійних накопичень, є недоцільним.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження отримано такі науково-практичні висновки та результати:

1. Досліджено теоретичні основи сутності та змісту недержавного пенсійного забезпечення та систематизовано фактори, які впливають на його розвиток, а саме: фінансово-економічні, соціальні та інституційні фактори. Зокрема фінансово-економічні фактори характеризуються впливом таких показників: рівень економічної активності населення, рівень безробіття, рівень середньої заробітної плати, ступінь диференціації громадян за доходами, рівень інфляції (індекс споживчих цін), індекс Першої фондової торгової системи та темпи економічного зростання; соціальні характеризуються такими показниками: частка працездатного населення у загальній структурі населення, міграційний приріст населення та природний приріст населення; інституційні фактори характеризуються: кількістю активів НПФ, рівнем приросту активів НПФ, кількістю НПФ, кількість учасників у програмах НПФ, кількістю укладених пенсійних контрактів та сумою інвестиційного доходу.

2. Здійснено аналіз теоретичних підходів до оцінювання розвитку недержавного пенсійного забезпечення. Так, Міжнародна страхова група Allianz раз в два роки розраховує Індекс стійкості пенсійних систем, який дозволяє визначити необхідність проведення пенсійної реформи в тій чи іншій країні, а також використовується для міждержавних порівнянь. Натомість Глобальний пенсійний індекс Мельбурн Мерсер, бере до уваги понад 40 показників для виявлення адекватності, стійкості та цілісності пенсійної системи тої чи іншої країни. За допомогою даного індексу щорічно оцінюються пенсійні системи 34-х країн світу, більшість з яких входять до списку ОЕСР як найбільш розвинені економіки світу. Методика, яка використовується для оцінки, дає змогу порівнювати пенсійні системи з різною структурою окремих складових, що співіснують в різних політичних і соціально-економічних умовах.

3. Обґрунтовано науково-методичний підхід до оцінювання впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ. Даний науково-методичний підхід включає в себе такі етапи: визначення факторів які впливають на розвиток НПЗ, стандартизація показників які характеризують вплив цих факторів; визначення питомої ваги впливу досліджуваних факторів, розрахунок інтегрального показника; аналіз отриманих значень та інтерпретація результатів.

4. Оцінено вплив фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ в Україні. Найбільше значення інтегрального показника було зафіксовано в 2013 р. – 0,55, натомість найменше значення даний показник мав в 2015 р. – 0,38. Було зроблено висновки, що протягом останніх п'яти років, фінансово-економічні, соціальні та інституційні фактори дещо стримують розвиток системи НПЗ. Зокрема, було виявлено, що показник рівня економічної активності населення за останні 5 років значно скоротився, разом з цим погіршилися результати показника, який характеризує рівень безробіття. Попри тенденцію до погіршення показників, які характеризують фактори розвитку НПЗ після 2013 р., слід зазначити що найбільша диференціація в доходах населення була зафіксована саме в 2013 р. Серед демографічних факторів, слід зазначити що показник частки працездатного населення поступово знижується з кожним роком. Що стосується інституційно-правових факторів, то варто звернути увагу що більшість показників, які характеризують дані фактори мають значення, вище середнього, тобто поступово розвивається інфраструктура для подальшого поширення програм НПЗ.

5. Здійснено аналіз сучасного стану розвитку НПЗ в Україні. Даний вид пенсійного забезпечення характеризується невеликою популярністю серед населення Існує перспектива підвищення рівня розвитку даної системи за рахунок поліпшення показників які впливають на розвиток НПЗ в Україні. Було визначено, що суттєвою проблемою залишається низький рівень приросту активів НПФ.

6. Обґрунтовано пріоритетні напрями удосконалення розвитку НПЗ в Україні з урахуванням впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів. Зокрема задля вирішення проблеми низького рівня приросту активів НПФ, необхідно: спростити процедуру інвестування коштів НПФ у цінні папери іноземних емітентів; диференціювати варіанти інвестиційних стратегій в межах одного фонду; збільшити вибір фінансових інструментів, придатних для інвестування в них пенсійних коштів. Окрім того, необхідно посилити податкове стимулювання участі у програмах НПЗ роботодавців та працівників; впроваджувати заходи, що сприятимуть збільшенню рівня довіри до інституту недержавного пенсійного забезпечення (у т.ч. розвиток корпоративних пенсійних програм), а також реалізація заходів, спрямованих на зростання реальної заробітної плати, що збільшить фінансові можливості населення для участі у програмах НПЗ.

АНОТАЦІЯ

Рудюк А.М. Фактори розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. – Рукопис.

Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2019.

В роботі досліджено вплив фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток недержавного пенсійного забезпечення та формуванні рекомендацій щодо його розвитку в Україні. Систематизовано фактори, які впливають на розвиток НПЗ, обґрунтовано науково-методичний підхід до оцінювання впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ, здійснено аналіз впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ в Україні на сучасному етапі, визначено інтегральний показник впливу фінансово-економічних, соціальних та інституційних факторів на розвиток НПЗ в Україні у 2013-2017 рр., визначено тенденції розвитку НПЗ в Україні протягом

досліджуваного періоду та обґрунтовано пріоритетні напрями розвитку НПЗ в Україні.

Ключові слова: недержавне пенсійне забезпечення, недержавні пенсійні фонди, пенсійна система, пенсійні накопичення, накопичувальний принцип фінансування; інвестиційний дохід.

ANNOTATION

Rudiuk A. Factors of the Development of Non-State Pension Provision in Ukraine. – Manuscript.

The thesis for the Master degree in Specialty 072 «Finance, Banking and Insurance»; – Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 2019.

The study revealed the impact of financial, economic, social and institutional factors on the development of non-state pension provision and the formation of recommendations for its development in Ukraine. The study reviews the literature on the nature and content of non-state pension provision. The analysis of theoretical approaches to the assessment of the development of non-state pension provision became the basis for the scientific and methodological approach to the assessment of the impact of financial, economic, social and institutional factors on the development of non-state pension provision. This method based on integral indicators, expert assessments and factor analysis. The author also relied on a large range of general scientific methods. Also, was systematized factors that affect on the development of non-state pension provision. The author summarized the results of the assessment of the impact of financial, economic, social and institutional factors on the development of non-state pension provision in Ukraine. Was revealed the dynamics in the change in the values of integrated indicators in the period from 2013 to 2017. Was made the system of recommendations for improving the development of non-state pension provision in Ukraine, taking into account the impact of financial, economic, social and institutional factors.

Key words: non-state pension provision, non-state pension funds, pension system, pension accumulation, funded principle; investment income.